

Predkovia

1762 – 1860

Kto by si bol pomyslel, že z latríny vzíde taký génius!

Anton Čechov a jeho najstarší brat Alexander nikdy neskrývali údiv nad tým, ako sa rodu Čechovovcov v priebehu dvoch generácií podarilo pozdvihnúť z nevoľníctva medzi veľkomestskú inteligenciu. U ich predkov len neveľa predpovedalo Antonovo literárne nadanie, umelecké vlohy jeho brata Nikolaja či Alexandrovu polyhistorickú všestrannosť. Kľúč k Čechovovej povahe, k jeho jemnosti aj drsnosti, výrečnosti aj lakonickosti, k jeho stoicizmu sa ukrýva nielen v génoch, ktoré zdedil, ale aj vo výchove, akej sa mu dostalo.

Čechovov prastarý otec Michail Čechov (1762 – 1849) bol celý život nevoľníkom. Svojich piatich synov držal nakrátko. Ešte aj ako dospelí mu hovorili *panoči*, pán otec. Prvý Čechov, o ktorom máme nejaké údaje, je Michailov druhý syn a Antonov starý otec z otcovej strany Jegor Michajlovič Čechov. Anton sa s ním ako dieťa niekoľkokrát stretol počas letných prázdnin. Nemali bližší vzťah.¹ Starému otcovi Jegorovi sa podarilo z nevoľníctva vykúpiť. Narodil sa v roku 1798 ako nevoľník grófa Čertkova v Olchovatke v bogučarskom okrese Voronežskej gubernie na polceste medzi Moskvou a Čiernym morom, kde sa lesy stretávajú so stepou. (V tejto oblasti možno Čechovovcov nájsť už v 16. storočí.)

Jegor ako jediný z rodiny vedel čítať a písať. Z cukrovej repy vyrábala cukor a rezkami vykrmoval dobytok grófa Čertkova, ktorý potom predával na trhu. Zo zisku dostával podiel. Vďaka šťastiu, húževnatosti a tridsiatim rokom driny si Jegor našetril 875 rubľov.² V roku 1841 ponúkol svoje úspory Čertkovovi, aby vykúpil seba, ženu a troch synov z nevoľníctva a mohli sa zaradiť do vyššej spoločenskej vrstvy, medzi drobných mešťanov. Čertkov veľkoryso prepustil aj Jegorovu dcéru Alexandru. Jegorovi rodičia a bratia ostali nevoľníkmi.

Jegor odišiel s rodinou takmer päťsto kilometrov na juh do nových stepných krajov, ktoré Rusko získalo späť po stáročiach v zábore kočovných turkických kmeňov. Jegor sa tu stal správcom majetkov grófa Platova v Krepkej, šesťdesiat kilometrov na

sever od Taganrogu pri Azovskom mori. Svojich troch synov dal vyučiť, vďaka čomu postúpili na ďalšiu priečku ruského spoločenského rebríčka, medzi kupcov. Najstarší Michail (nar. 1821) odišiel do Kalugy, dvestoštyridsať kilometrov na juhozápad od Moskvy, kde sa stal knihárom. Otec Antona Čechova, druhorodený Pavel (nar. 1825), už ako šestnásťročný pracoval v továrni na spracovanie cukrovej repy, neskôr ako honec dobytky a nakoniec ako pomocník u istého kupca v Taganrogu. Najmladší syn Mitrofan zas vypomáhal u kupca v Rostove nad Donom. Jegorova dcéra Alexandra, otcov miláčik, sa vydala za istého Vasilija Koževnikova do Tverdochľobova neďaleko stepného mesta Bogučar.³

Jegor ostal u Platova do konca života. Umrel ako osemdesiatjedenročný. Mal tvrdú a čudácku povahu. Za krutosť voči sedliakom, ktorí mu podliehali, si vyslúžil prezývku Vretenica. Keď však vzbudil aj nevôľu zamestnávateľov, grófká Platovová ho vykázala na statok do Kňážež, vzdialený desať kilometrov. Hoci tam Jegor mohol žiť v panskom sídle, rozhodol sa pre sedliacku drevenicu.

Čechovova stará matka z otcovej strany Jefrosinia Jemeljanovna Šimková bola Ukrajinka.⁴ Vnuci sa s ňou vídali zriedka, lebo zo statku takmer nevychádzala. Muž z nej vymlátil všetok hlasný smiech a spev, hnev a radosť, ktoré Čechov spájal s Ukrajincami. Bola rovnako nevrlá ako Jegor, s ktorým žila päťdesiatosem rokov až do svojej smrti v roku 1878.

Raz-dvakrát do roka posielali Jegora so zásielkou grófkinej pšenice do najbližšieho prístavu v Taganrogu a na nákup zásob alebo náhradných dielcov v meste. Jeho čudáctva boli vychýrené; keprový pracovný odev si upravil na parádny oblek a chodil v ňom ako „pohyblivá bronzová socha“. Synov mlátil bičom za každý poklesok, či to bola krádež jablák, alebo nešťastný pád zo strechy. Po jednom takomto treste dostal Pavel pruh a do konca života musel nosiť prietržový pás.

Čechov neskôr priznal:

Od prírody mám prudkú povahu, som prchký atď., atď., ale zvykol som si, že sa treba ovládať, lebo slušnému človeku sa nepatrí strácať nervy... Veď môj starý otec bol podľa všeobecnej mienky zarytý stúpenec nevoľníctva.⁵

Jegor vedel dobre písať. Raz vraj poznamenal: „Z hĺbky duše som pánom závidel nielen ich slobodu, ale aj to, že vedia čítať.“ Z Oľchovatky údajne odišiel s dvoma truhlicami kníh, čo bolo na ruského sedliaka v roku 1841 prinajmenšom neobvyklé. (Vnuci, ktorí ho o tridsaťpäť rokov neskôr navštívili na Platovovom majetku, si však nevšimli ani jednu.)

To, čo Jegor robil pre svoje deti, malo len máločo spoločné s otcovskou láskou. No hoci bol v živote tyranom, na papieri sa dokázal vyjadrovať kvetnato, zložito aj sentimentálne. V liste synovi a neveste píše:

Milý, láskavý Pavel Jegorovič, najmilšie naše dietky, nemám kedy sa na tomto mŕtvom papieri rozpisovať, nič nestíham. Mám plné ruky práce so zberom obilia, ktoré úpek vysúša a praží. Starý Čechov v pote tváre znáša to požehnané sparno, zato v noci pokojne spí... no ešte pred úsvitom hore sa, Jegoruška, a ak aj niečo nie je, ako má byť, nech je, ako chce, ja by som len spal... So želaním všetkého dobrého Vaši rodičia Georgij a Jefrosinia Čechovovci.⁶

Jegor, tak ako všetci Čechovovci, zvykol gratulovať členom rodiny k meninám a veľkým cirkevným sviatkom, pri týchto príležitostiach však býval strohý. Pavel od neho v roku 1859 dostal na meniny (25. júna) list: „Milý, Láskavý Pavel Jegorovič, veľa zdravia Tebe a Tvojej drahej Rodine naveky, pozdravujem Vás, milovaní synčekovia, dcéry a radostné vnúčatká... Váš Georgij Čechov.“

Antonova línia po matke mala podobné korene, pochádzala z Tambovskej gubernie, ktorá bola rovnako typicky ruská ako susedný Voronež. Aj táto odhodlaná a schopná sedliacka rodina sa vykúpila z nevoľníctva a postúpila medzi drobných mešťanov. Gerasim Morozov, starý otec Antonovej matky Jevgenije Jakovlevny, sa živil tým, že po Volge a Oke preplavoval barže s obilím a drevom na trh. V roku 1817 vo veku päťdesiattri rokov vykúpil seba a syna Jakova z ročnej dane, ktorú platili nevoľníci pánom. Jakov sa 4. júla 1820 oženil s Alexandrou Ivanovnou Kochmakovovou. Pochádzala z rodiny bohatých remeselníkov, po ich rezbách a ikonách bol dopyt v svetských aj cirkevných kruhoch. Morozovovská vetva mala však aj odvrátenú stranu. Dvaja vnuci Gerasima Morozova – Antonov ujo a teta z matkinej strany – zomreli na tuberkulózu.

Jakovovi Morozovovi však chýbala vytrvalosť Jegora Čechova. Keď v roku 1833 vyšiel na mizinu, vzal si ho pod ochranu generál Papkov v Taganrogu, a Alexandra zatiaľ žila s oboma dcérami v Šuji. (Syna Ivana poslali k istému kupcovi do Rostova nad Donom.) 11. augusta 1847 v Šuji zhorelo osemdesiatosem domov a rodina prišla o všetko. Jakov onedlho umrel v Novočerkassku na cholera. Alexandra naložila majetok a dcéry Feodosiju (Feničku) a Jevgeniju na voz a precestovala takmer päťsto kilometrov do Novočerkasska len s krátkymi zastávkami v stepi. Nenašla tam ani hrob muža, ani jeho tovar. Vybrala sa teda stošesťdesiat kilometrov na západ do Taganrogu, kde sa obrátila na generála Papkova. Ten ju prijal do svojho domu a Jevgeniji i Feničke dokonca umožnil chodiť do školy.

Antonov ujo Ivan Morozov pracoval v tom čase v Rostove nad Donom ako predavač pod vedením staršieho pomocníka Mitrofana Jegoroviča Čechova.⁷ Buď Mitrofan, alebo Ivan predstavil Pavla Čechova Jevgeniji Morozovovej. Pavel nosil pečatný prsteň s nápisom: „Osamelému všade púšť.“ (Keď si ho prečítal Jegor, vyhlásil: „Pavlušu treba oženiť.“) Rodinná kronika, ktorú Pavel zostavil v starobe, sa nesie v duchu strohej melanchólie, neskôr prenikajúcej na povrch vo vzácnych chvíľach úprimnosti aj v Antonových listoch a jeho zrelej próze: